รูปแบบการพัฒนาวัดแบบ Smart Temple
Delevopment Model for Being Smart Temple

พระปลัดเมธี เขมปญฺโญ (สอนวดี),
สามารถ สุขุประการ และ พระมหามงคลกานต์ จิตธมฺโม.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
Phrapalad Mathee Khemapanyo (Sonwadee),
Sarmart Sukhuprakarn and Pharmahamongkolkarn Jitthummo
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Corresponding Author, E-Mail. : mathee.sor@mcu.ac.th

****

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นวัดรูปแบบ SMART TEMPLE โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเลือกเฉพาะเจาะจงระดับพระสังฆาธิการขึ้นไป จำนวน 38 รูป การสนทนากลุ่มแบ่งเป็นพระสงฆ์ 5 รูป และคฤหัสถ์ 5 คน

จากการศึกษาพบปัญหาปัจจุบัน คือ พระสงฆ์ยังขาดการศึกษาพระธรรมที่จริงจัง ขาดภาวะความเป็นผู้นำ สภาพแวดล้อมภายในวัดยังไม่สะอาด ไม่ร่มรื่นเท่าที่ควรจะเป็น สิ่งปลูกสร้างทรุดโทรมตามกาลเวลา ความขาดความสามัคคีในชุมชน วัฒนธรรมบางอย่างได้เลือนรางไป ชาวชุมชนคัดค้านเวลาที่มีโครงการพัฒนาเกิดขึ้น

รูปแบบ SMART TEMPLE สามารถจำแนกได้เป็น 5 ด้าน คือ 1) SMART PEOPLE พระสงฆ์ต้องมีวิสัยทัศน์ มีความเป็นผู้นำ สามารถโน้มน้าวจิตใจของคนในชุมชนได้ มีความอดทน มีใจเป็นกลาง มีความตั้งใจยิ่ง ศึกษาพระธรรมจนแตกฉาน มีจริยวัตรที่ดีงาม พร้อมเป็นที่พึ่งให้กับชุมชน 2) SMART CULTURE วัดต้องเป็นศูนย์กลางในการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น การสืบสานประเพณีทำให้ชาวชุมชนเกิดความสามัคคีปรองดอง 3) SMART ECOLOGY วัดต้องเป็นสัปปายะ ต้องแบ่งพื้นที่วัดให้ชัดเจน เน้นหลัก 5 ส สะอาด ร่มรื่น มีภูมิทัศน์ที่ดี ทำให้ชาวชุนชนอยากเข้าวัดมากขึ้น 4) SMART ECONOMY วัดต้องมีความพอดี พอประมาณ คุ้มค่า การใช้จ่ายเงินต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมและสามารถตรวจสอบได้ 5) SMART TECHNOLOGY นำองค์ความรู้และเทคโนโลยีช่วยเผยแผ่ธรรมะ อำนวยความสะดวกให้กับกิจของสงฆ์และสร้างความปลอดภัยให้วัดและชุมชนแนวทางการพัฒนาวัดแบบ SMART TEMPLE เริ่มต้นจาก การหาอัตลักษณ์ของวัด ค้นหาเอกลักษณ์และความต้องการของชุมชน เจ้าอาวาสต้องมีวิสัยทัศน์และรวบรวมความรู้ทั้งหลายที่จำเป็นเพื่อริเริ่มโครงการพัฒนา เจ้าอาวาสต้องเป็นผู้สร้างศรัทธาให้ตนและวัด เจ้าอาวาสต้อง

* วันที่รับบทความ : 22 พฤศจิกายน 2565; วันแก้ไขบทความ 13 ธันวาคม 2565; วันตอบรับบทความ : 14 ธันวาคม 2565
Received: November 22, 2022; Revised: December 13, 2022; Accepted: December 14, 2022

สามารถชี้แจงชุมชนให้เห็นถึงประโยชน์ของการเปลี่ยนแปลง จัดหางบประมาณร่วมกับชุมชนและหน่วยงานราชการ การพัฒนาด้านตัวบุคคล มุ่งสร้างศรัทธาให้กับวัด การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมมุ่งให้เกิดความสะอาบสงบ ร่มเย็น เหมาะแก่การปฏิบัติธรรม การพัฒนาด้านประเพณีวัฒนธรรมมุ่งให้เกิดการสืบสานสิ่งดีงามและสร้างความสามัคคีในชุมชน การพัฒนาด้านการเงิน เน้นความคุ้มค่าได้อรรถประโยชน์ โปรงใส ตรวจสอบได้ การพัฒนาด้านเทคโนโลยีมุ่งการเผยแผ่ธรรมและแก้ปัญหาให้วัดและชุมชน ทั้งหมดนี้ประโยชน์ที่ได้ คือ ชุมชนเป็นสุข และสานคำสอนแห่งพุทธศาสนาสืบไป

คำสำคัญ : รูปแบบ; การพัฒนา; วัด

Abstracts

The purpose of this research is to study the guidelines for developing a temple into a SMART TEMPLE by collecting data from a selective interview 38 Sankkhathikarn level monks and above. The group discussion was divided into 5 monks and 5 people.

The study was found that the monks still lacked a serious study of the Dharma and no leadership trait. Environment inside the temple is not clean. Not as shady as it should be and many buildings were deteriorated over time. Also, lack of unity in the community were found. Some precious cultures have been faded. Community residents oppose when development projects take place.

The SMART TEMPLE pattern can be classified into 5 aspects: 1) SMART PEOPLE: The monks must have a vision and leadership. The Leader able to influence the community, patient, deeply learn, have good ethics and can be a community supporter. 2) SMART CULTURE: The temple must be a cultural centric. The continuation of the traditions make a unity and reconciliation in the community. 3) SMART ECOLOGY: The temple must be a Sappaya. The temple area must be clearly divided, focusing on the 5s principles. Good landscaping persuades people want to be in the temple more. 4) SMART ECONOMY: The temple must be adequacy, economics and worthwhile. Spending money must allow the community to participate and inspect. 5) SMART TECHNOLOGY: To spread the Dharma knowledge by using technology. Facilitate the activities of the monks and create safety for the temple and community.

The SMART TEMPLE measure development approach starts from finding the identity of the temple, identify the identity and needs of the community. The abbot must have the vision and gather all the knowledge necessary to initiate a development project. The abbot must be the creator of faith for himself and the temple. The abbot must be able to explain to the community the benefits of change. Providing budgets with communities and government agencies personal development aiming to build faith in the temple. Environmental aspect aims to create cleanliness, peace and tranquility suitable for practicing Dharma. The development of cultural traditions aims at continuation of good things and creating a unity in the community. Financial aspect focuses on value, transparency and verifiable. Technological aspect aimed at propagating dharma and solving problems for not only temples but also communities. All of these benefits are a delight community and continue to carry on the teachings of Buddhism.

Keywords: Development; Model; Temple

บทนำ

บนโลกนี้มีพัฒนาการมากมายตั้งแต่อดีตกาลตามลำดับ ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางภูมิศาสตร์ การเปลี่ยนแปลงทางชีวภาพ การเปลี่ยนแปลงบางส่วนทำให้โลกแย่ลง กลับกันการเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่ทำให้การดำรงตนในโลกนี้ง่ายขึ้น เทคโนโลยีพัฒนาจากยุคอนาล็อกเป็นยุคดิจิทัล และพัฒนาต่อเนื่องจนเกิดการสื่อสารไร้พรมแดน จากนั้นยังพัฒนาจนเกิดเป็นปัญญาประดิษฐ์ ซึ่งคอมพิวเตอร์สามารถคิดวิเคราะห์ได้คล้ายระบบสมองในมนุษย์ ต้นทุนเทคโนโลยีที่ต่ำลง ทำให้มนุษย์สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีได้ง่ายขึ้น กล่าวคือ เทคโนโลยีอยู่ใกล้ตัวเรามากขึ้น และสามารถตอบสนองความตองการของมนุษย์ได้มากยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้เอง เทคโนโลยีจึงมีบทบาทไม่ว่าจะเป็นทางโลกและทางธรรม

พระสงฆ์นับได้ว่าเป็นผู้นำชุมชน เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ชีวิตของประชาชนผูกพันกับพระสงฆ์ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง เพราะฉะนั้นความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนในสังคมกับพระสงฆ์จึงไม่สามารถแยกกันได้ ทั้งนี้เพราะต่างต้องอาศัยซึ่งกันและกันตลอดเวลา ในอดีตหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์ตามที่บัญญัติคือ เป็นผู้ให้ธรรมเป็นทานคือการให้ธรรมะโดยชี้แจง และนำในเรื่องหลักความดีงาม หรือหลักการที่จะช่วยให้สังคมมนุษย์ประสบแต่สิ่งที่ดีงาม ดังนั้น โดยหลักการแล้วพระสงฆ์มีหน้าที่จะต้องกระทำเพื่อประโยชน์สุขของมวลชน ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงประกาศหลักการนี้แก่พระสงฆ์รุ่นแรกนับแต่ประกาศพระศาสนาว่าให้พระสงฆ์ทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขของชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย ดังความที่ว่า

ภิกษุทั้งหลายเราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายที่มีธุลีในตาน้อยมีอยู่ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เพื่อแสดงธรรม (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 4/32/40.).

ส่วนพระองค์ก็ทรงบำเพ็ญพุทธจริยาเป็นแบบอย่างเพื่อประโยชน์สุขแก่ผู้อื่นอย่างแท้จริง ดังจะเห็นได้หลังจากที่ทรงตรัสรู้สำเร็จพุทธภาวะแล้วก็ทรงหวนกลับไปสอนประชาชนให้รู้จักหลักธรรมทรงเกี่ยวข้องกับชนชั้นทุกชนชั้น ตั้งแต่พระมหากษัตริย์ลงไป เพื่อให้คนเหล่านั้นพ้นทุกข์และประสบความสุขอย่างแท้จริง แม้จะปรินิพพานไปแล้ว ทั้งนี้เพราะคำสอนทั้งฝ่ายธรรมและวินัยได้กำหนดให้ชีวิตของพระสงฆ์ผูกพันกับสังคมของชาวบ้านโดยพื้นฐาน พระสงฆ์ได้ปฏิบัติตามหลักธรรมวินัยเพื่อประโยชน์แก่สังคมเรื่อยมานับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

จะเห็นได้ว่า บทบาทหน้าที่หลักของพระสงฆ์ คือ การให้การศึกษาและขัดเกลาทางสังคม ดังนั้น ตั้งแต่อดีตวัดกับวังได้ร่วมมือกันให้การศึกษาแก่ประชาชนมาโดยตลอด จนถึงการศึกษาแผนใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5 วัดและคณะสงฆ์ยังให้ความร่วมมือจัดการศึกษาของชนชาติอยู่โดยเฉพาะในระดับมูลศึกษา และประถมศึกษา และโดยเฉพาะพระสงฆ์เองเป็นผู้จัดการศึกษาเมื่อถึงรัชกาลที่ 6 การศึกษาระบบเก่า (ระบบวัด) กับการศึกษาระบบใหม่จึงแยกจากกันอย่างเด็ดขาดหน้าที่ทางการศึกษาโดยตรงของพระสงฆ์ จึงจำกัดอยู่แต่ในวัดและประชาชนในวงแคบเท่านั้น อย่างไรก็ตาม จากความสำคัญของวัดและพระพุทธศาสนาในอดีต ทำให้เกิดประเพณีที่สำคัญที่พระพุทธศาสนาไปเกี่ยวข้องกับการศึกษามาจนถึงปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

1. ประเพณีวัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาเล่าเรียนของชุมชน และพระสงฆ์เป็นครูผู้ทำหน้าที่อบรมสั่งสอน ชาวกรุงและชาวเมืองในปัจจุบันอาจมองไม่ค่อยเห็น แต่สำหรับชาวบ้านในชนบทห่างไกลยังพอมองเห็นแม้ไม่เป็นศูนย์กลางเหมือนแต่ก่อน ก็เพื่อเป็นช่องทางหรือที่พึ่งแหล่งสุดท้าย

2. ประเพณีบวชเรียน ซึ่งมีความหมายว่าบวชคู่กับการเรียน เมื่อบวชแล้วต้องเรียนหรือบวชก็เพื่อเรียน แล้วหมายความเลยไปถึงอยู่แค่เรียน เรียนแล้วใคร่อยู่พึงอยู่ไม่ใคร่อยู่พึงสึกไป

หน้าที่และความผูกพันของพระภิกษุสงฆ์ที่มีต่อสังคมโดยหลักธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาทั้งฝ่ายธรรมและวินัยได้กำหนดให้ชีวิตของพระสงฆ์เกี่ยวเนื่องผูกพันกับสังคมโดยพื้นฐาน รูปแบบความสัมพันธ์ภายในของสังคมสงฆ์แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือความสัมพันธ์ภายในสังคมสงฆ์ระหว่างพระสงฆ์ด้วยกันเองและความสัมพันธ์ภายในสังคมส่วนรวม ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้าน

1. ความสัมพันธ์ภายในสังคมสงฆ์ เห็นได้จากบทบัญญัติต่าง ๆ ในวินัยสงฆ์ให้มีความเป็นอยู่ร่วมกันเป็นวัดหรือสำนักสงฆ์ กำหนดเขตสีมา อุโบสถ การรับกฐิน การทำสังฆกรรม การอุปสมบท การระงับอธิกรณ์ ฯลฯ ตลอดจนถึงข้อกำหนดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ภายในคณะสงฆ์มีการเคารพกันตามอาวุโส (พระราชวรมุนี. 2530 : 2)

2. ความสัมพันธ์กับสังคมชาวบ้าน พระสงฆ์ถูกกำหนดให้ฝากชีวิตไว้กับชาวบ้านตามข้อวินัย ทั้งนี้เพราะพระสงฆ์ คือ ผู้อุทิศตนให้แก่การศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างจริงจังจะต้องละเว้นความสุขและความสะดวกสบายในการครองเรือน จึงเป็นบุคคลที่น่าเคารพยกย่องสรรเสริญของชาวบ้าน จึงช่วยเหลือท่านให้ได้ปฏิบัติธรรมอย่างเต็มที่ด้วยการถวายอาหาร ปัจจัยต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการยังชีพ ส่วนพระสงฆ์ตอบแทนชาวบ้านด้วยความเมตตากรุณา นำเอาหลักธรรมมาเผยแพร่อบรมสั่งสอนจนเป็นหลักว่า พระสงฆ์อาศัยชาวบ้านในด้านอามิสทาน ชาวบ้านอาศัย พระสงฆ์ด้านธรรมทาน อันเป็นการอาศัยซึ่งกันและกัน เพื่อนำไปสู่การสิ้นทุกข์ของทั้ง 2 ฝ่าย (พระราชวรมุนี. 2530 : 12)

โดยเหตุที่พระภิกษุสงฆ์มีความสัมพันธ์กับสังคมอย่างแน่นแฟ้นเช่นนี้ พระพุทธเจ้าจึงได้กำหนดหน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ที่พึงมีต่อสังคมไว้ 2 ด้านคือ หน้าที่ต่อตนเองและหน้าที่ต่อผู้อื่น

1. หน้าที่ต่อตนเองคือต้องศึกษาพระธรรมให้รู้และเข้าใจคำสอนจนบรรลุผลสำเร็จเป็นขั้นๆ ตามระดับความสามารถและสามารถแนะนำผู้อื่นได้ด้วย ส่วนการปฏิบัติก็คือปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่อความบริสุทธิ์ของสถาบันสงฆ์และเพื่อสืบพระศาสนาต่อไป (สยามสมาคม, 2513 : 60)

2. หน้าที่สำหรับผู้อื่น คือ พระภิกษุสงฆ์พึงจะทำเพื่อประโยชน์แก่สังคม 3 ด้านใหญ่ ๆ คือการให้การศึกษา การเผยแพร่และการสงเคราะห์ บทบาทในด้านต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นประจักษ์พยานอย่างดีว่าพุทธศาสนามีความสำคัญต่อชุมชนในอดีตกาล ตลอดจนได้แสดงให้เห็นถึงบทบาทของสถาบันสงฆ์ในการพัฒนาสร้างสรรค์ให้แก่ชุมชน เป็นเรื่องที่ได้มีการใคร่ครวญให้ได้รับรู้กันมาเป็นเวลานานแล้ว ดังปรากฏในรูปของจารึกคำสอนและชาดกต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาที่เผยแพร่อยู่ในปัจจุบัน

บทบาทของพระสงฆ์ในอดีต วัดและพระสงฆ์ได้แสดงบทบาทสำคัญต่อการดำรงอยู่ของชุมชน เนื่องจากชาวบ้านมองเห็นพระสงฆ์ว่าเป็นผู้ประพฤติธรรม มีความบริสุทธิ์ เป็นผู้เสียสละบำเพ็ญตนเพื่อประโยชน์ของประชาชนโดยบริสุทธิ์ใจ ที่สำคัญที่สุดคือความรู้สึกว่า พระสงฆ์เป็นผู้มีสติปัญญารอบรู้ในด้านวิชาการต่าง ๆ เหนือชาวบ้านและสามารถให้คำแนะนำปรึกษาแก่ชาวบ้านได้เป็นอย่างดี จึงทำให้มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและมั่นคงเสมอมา กลายเป็นผู้นำทางด้านชีวิตและจิตใจและวัดก็เป็นศูนย์กลางของชุมชน แต่ต่อมาเมื่อโครงสร้างทางสังคมมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น อำนาจของรัฐเพิ่มมากขึ้นพร้อมกับอำนาจและบทบาทของสงฆ์ลดลง คงเหลือเป็นเพียงผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น มีสถาบันทางสังคมแบบใหม่เข้ามารับบทบาทเดิมของวัดและพระสงฆ์ เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล เป็นต้น ทำให้ประชาชนเหินห่างจากพระสงฆ์มากขึ้น ภาพพระสงฆ์ในความรู้สึกของประชาชนก็ลดต่ำลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมเมือง อย่างไรก็ตามปัญหานี้ได้ส่งผลให้เกิดความตื่นตัวในหมู่พระสงฆ์ที่จะพยายามฟื้นฟูบทบาทและสถานภาพของตนในสังคมต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน และการที่จะสามารถดำรงสถานภาพของตนดังเช่นอดีตนั้น สิ่งที่สำคัญคือจะต้องเข้าไปมีบทบาทที่สามารถอำนวยประโยชน์แก่สังคมทั้งในทางโลกและทางธรรมคือต้องรับผิดชอบเกี่ยวกับปัญหาบ้านเมือง เอื้ออาทรต่อความทุกข์ของประชาชน โดยการพัฒนาจิตสำนึกของผู้คนในสังคมให้ตื่นขึ้นจากการใช้พุทธธรรมเป็นแนวทางคือ หลักพรหมวิหารและสังคหวัตถุ นอกจากนั้นการที่วัดและพระสงฆ์ มีบทบาทสำคัญในการเป็นสถานที่และเป็นผู้ที่ถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนให้แก่ประชาชนได้นำไปปฏิบัติ แต่การที่จะประสบผลสำเร็จเพียงไรนั้น ขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการถ่ายทอดอันเปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัยและศรัทธาที่ประชาชนที่มีต่อวัดและพระสงฆ์

เทคโนโลยีมีความหมายเปลี่ยนแปลงไปมากในช่วงสองร้อยปีที่ผ่านมา ในอดีตไม่มีคำนี้จนกระทั่งการปฏิวัติอุสาหกรรมครั้งที่สองจึงได้มีการใช้คำนี้อย่างกว้างขวาง แต่การสร้างสรรค์นวัตกรรมในแต่ละยุคโดยใช้ความรู้ใหม่ที่ค้นพบได้ ก็อาจนับได้ว่าเป็นเทคโนโลยีในยุคนั้นได้ ในเริ่มแรกเทคโนโลยีเป็นไปเพื่อสร้างความ

สะดวกต่อต่อการดำรงชีพพื้นฐาน หรือปัจจัย 4 จนมาถึงยุคปัจจุบันที่เทคโนโลยีเปลี่ยนผ่านอย่างรวดเร็วและเป็นไปเพื่อการติดต่อสื่อสารเสมือนจริงมากขึ้น

วัดที่เป็นที่พึ่งของประชาชน พระสงฆ์เป็นผู้เผยแพร่พระพุทธศาสนา วัดกับชุมชนในอดีตจึงสอดประสานอย่างกลมเกลี่ยว วัดเป็นศูนย์การของชุมชม เป็นโรงเรียน เป็นที่ประกอบศาสนกิจ เป็นพี่พบปะของผู้คนในสังคม เมื่อกาลเวลาผ่านไป บทบาทของวัดบางส่วนเปลี่ยนแปลงไป บางส่วนยังคงอยู่ เพิ่มเติมคือมีการใช้นวัตกรรมบางส่วนเพื่อทำให้บทบาทของวัดคงอยู่ อย่างไรก็ตามยังไม่มีรูปแบบและเทคโนโลยีที่ควรส่งเสริมให้เป็นแนวทางอย่างชัดเจน

จากการที่มองเห็นปัญหาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงใคร่ที่จะทำการศึกษารูปแบบการพัฒนาวัดแบบ SMART TEMPLE เพื่อหาแนวคิดในการนำเสนอรูปแบบ และแนวทางการพัฒนาวัดให้เป็น SMART TEMPLE โดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ร่วมกับปัจเจกบทบาทของวัดและพระสงฆ์ อันจะทำให้วัดยังคงทำหน้าที่วัดได้อย่างสมบูรณ์ตามการเปลี่ยนแปลงของโลกอภิวัฒน์และยังคงบทบาทวัดในอดีต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาสภาพการบริหารจัดการวัดในปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาวัดแบบ Smart temple
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาวัดให้เป็น Smart temple

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาค้นคว้าข้อมูล และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับพระไตรปิฎก หนังสือ ตำรา เอกสารการวิจัย และโดยการสัมภาษณ์การแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการได้มาซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยการเลือกจากประชากรกลุ่มเป้าหมาย (Target group) ประกอบด้วย 2 กลุ่ม จำนวน รวม 48 รูป/คนได้แก่

1. พระภิกษุในจังหวัดเพชรบูรณ์ ระดับพระสังฆาธิการขึ้นไป โดยการเลือกเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อการให้สัมภาษณ์เชิงลึก (In- Depth Interview) เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม จำนวน 38 รูป

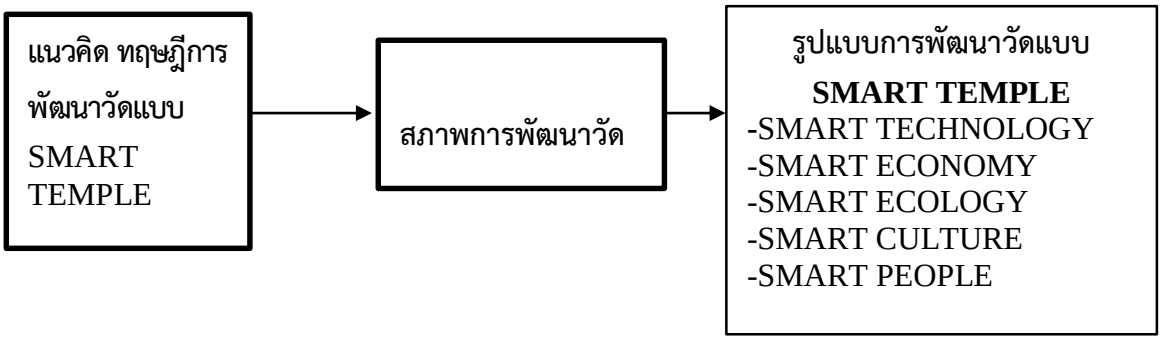
2. กลุ่มผู้นำทางความคิด นักพัฒนาวัด ผู้นำชุมชน ประกอบด้วย พระสงฆ์หรือฆราวาสนักพัฒนาวัด จำนวน 10 รูป เก็บข้อมูลด้วยการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย โดยใช้เทคนิคการเก็บข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม

โดยมีเครื่องมือในการศึกษา ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม ทำการวิเคราะห์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการวิจัย สรุปและนำเสนอ

ผลการศึกษาที่ได้ทั้งจาการศึกษาเชิงเอกสารและการศึกษาภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ คือ รูปแบบการพัฒนาวัดแบบ SMART TEMPLE ทั้งนี้จะเน้นการนำผลการวิจัยมาเผยแพร่ต่อสาธารณชน ได้ทราบและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

เพื่อเป็นการศึกษา รูปแบบการพัฒนาวัดแบบ SMART TEMPLE สรุปเป็นกรอบแนวคิดได้ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

สภาพปัจจุบันที่พบได้จากงานวิจัย แบ่งออกได้เป็น 5 ด้าน ได้แก่

1. ด้านพระสงฆ์ พระสงฆ์บางรูปยังขาดความกระจ่างในแก่นธรรม และขาดแรงจูงใจในการศึกษาพระธรรมอย่างจริงจัง จึงส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมพระสงฆ์บางรูปขาดการมีจริยวัฒที่ดีงามเป็นตัวอย่างให้กับชุมชน และบางส่วนแสวงหาเอกภาพ ขาดความสามัคคี ไม่สามารถสงเคราะห์ชุมชนได้เท่าที่ควรจะเป็น

2. ด้านสภาพแวดล้อม แม้ว่าหลายวัดจะมีความร่มรื่น สะอาด เป็นสัดส่วน แต่ยังมีอีกหลายวัดที่มีสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสถานที่ หรือการดูแลความสะอาด ความร่มรื่น ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเกิดจากจำนวนบุคลกร พระภิกษุ สามเณรที่มีจำนวนไม่เพียงพอทำให้ไม่สามารรถดูแลสุขอนามัยได้อย่างทั่วถึง สถานที่บางแห่งมีความทรุดโทรม ไม่แบ่งแยกเป็นสัดส่วน สภาพแวดล้อมบางส่วนอาจก่อให้เกิดอันตรายได้

3. สภาพของบุคคลและชุมชนโดยรอบวัด ชาวชุมชนขาดความสามัคคี คนสนใจประสอบสัมมาชีพคนเอง จนลืมมองสังคม บางชุมชนมีความขัดแย้งรุนแรง อาจด้วยผลประโยชน์หรือสิ่งเร้าอื่น การศึกษาที่ไม่เพียงพอเป็นสาเหตุหนึ่งของการวิวาท ชาวชุมชนขาดความสามัคคี

4. ด้านวัฒนธรรมประเพณี วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามบางอย่างได้เลือนลาง การแข่งขันในสังคมที่สูงขึ้น ต้องเลี้ยงปากเลี้ยงท้องจนสามารถแบ่งเวลามาร่วมงานบุญหรือร่วมเทศกาลต่าง ๆ ในวัดได้ ชาวชุมชนบางส่วนยังเข้าใจ

5. ด้านงบประมาณ การจัดหารายได้ของวัดถือเป็นข้อจำกัด รายได้ของวัดมาจากส่วนราชการและรายได้ที่วัดจัดหาเอง ซึ่งอาจไม่เพียงพอในการพัฒนาวัดให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป โดยเฉพาะในชนบทที่ประชากรมีรายได้ไม่สูง

องค์ประกอบของคำว่า SMART TEMPLE สรุปได้ว่า เป็นวัดสมัยใหม่ ที่พัฒนาจากสติปัญญา มีความสมบูรณ์แบบทั้ง ธรรมะ สิ่งแวดล้อม เหมาะแก่การปฏิบัติธรรม เป็นที่ค้นหาความสุขอย่างแท้จริง เป็นศูนย์รวมแห่งขนมธรรมเนียม วัฒนธรรม มีอัตลักษณ์ ทันยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป ครบวงจร ใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ เข้าถึงง่ายและเป็นที่พึ่งให้ชุมชน

รูปแบบของการพัฒนาวัดให้เป็น SMART TEMPLE แบ่งออกได้เป็น 5 รูปแบบ ซึ่งแต่ละวัดจะเลือกที่เหมาะสมกับวัดยอย่างน้อย 1 รูปแบบ หรือจะเลือกพัฒนาหลายรูปแบบพร้อมกัน

1. SMART PEOPLE ประกอบไปด้วยสาระสำคัญ คือ พระสงฆ์มีหน้าที่ต้องสืบทอดพระพุทธศาสนา นำเอาหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ออกไปเผยแผ่ ดังนั้นถ้าพระสงฆ์ขาดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมและจะไม่สามารถทำหน้าที่ของตัวเองได้เลย นอกจากหลักธรรมพระสงฆ์ต้องรู้กว้าง หลายแขนง เรียนรู้เพื่อช่วยเหลือชุมชน สร้างขวัญกำลังใจให้ชุมชนในยามวิกฤติ เท่าทันความเปลี่ยนแปลงที่เกิดได้อยู่ทุกเมื่อขณะ มีภาวะผู้นำ การเป็นผู้นำได้นั้นต้องปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ รู้หน้าที่ตน ยึดถือหลักคุณธรรมพรหมวิหาร 4 มีเมตตาต่อทั้งพระสงฆ์ สามเณรและญาติโยม สุจริต อดทน อดกลั้น มีใจเป็นกลาง มองโลกในแง่ดี มีจริยวัตรงดงาม มีความเสียสละ ทำให้สังคมศรัทธา เป็นจุดศูนย์รวมจิตใจของมวลชน ไม่ใช้อารมณ์ ไม่ว่าร้าย รู้จักกาลเทศะ ไม่หักหาญน้ำใจ เป็นผู้อ่อนน้อมถ่อมตน เทคโนโลยีที่จะนำมาสร้างให้วัดเป็น smart temple ในส่วนของ smart people คือ ด้านการศึกษา ช่วยให้การนำเข้า สืบค้นข้อมูลสะดวกขึ้น ด้านการปฏิบัติ จริยวัตรและความเป็นผู้นำ เทคโนโลยีสามารถบันทึกภาพสะท้อนภาพตนเองเพื่อศึกษาตนเองได้ ด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ด้วยการ ใช้โซเชียลมีเดียว แพลทฟอร์มต่างๆ เพื่อให้เข้าถึงประชาชนได้มากขึ้น พระต้องเป็นผู้ผลิตเนื้อหาที่ตรงกับจริตของผู้รับชม

2. SMART CULTURE ประกอบไปด้วย การสืบสานวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญมาก เพราะวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนนั้น ๆ ประเพณีทำให้คนตระหนักถึงประวัติศาสตร์ ศิลปะ อารยะของความเป็นไทย เป็นสิ่งยึดโยงจิตใจของชุมชน สร้างความสามัคคีในชุมชน เพราะชุมชนจะร่วมใจมากันช่วยเตรียมงาน แบ่งหน้าที่ วันงานก็จะเข้าร่วมงาน พบปะสังสรรค์ จึงเกิดความสามัคคีขึ้น และยังแฝงไปด้วยหลักธรรม ประเพณียังมีความสำคัญในการยึดโยงระหว่างวัดกับฆราวาส หากประเพณีศูนย์หายไป วัฒนธรรมที่ดีงามก็จะหายไปด้วย วันสำคัญทางศาสนาก็จะต้องมีการเชิญชวนประชาชนทำบุญ ตักบาตร สมาทานศีล ฟังธรรม เวียนเทียน ให้จิตใจเบิกบาน ผ่องใส ทั้งนี้อาจจะมีการปรับเปลี่ยน

รูปแบบวิธีการให้เหมาะสมกับกาลปัจจุบันได้ แต่ยังคงแก่งสารเดิม ผลทางอ้อมของการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมคือ มีคนเขาวัดมากขึ้น วัดมีรายได้มากเพียงพอที่จะจ่ายรายจ่ายที่จำเป็น ดังนั้นจึงควรต้องตระหนักรักษาวัฒนธรรมที่ดีงามนี้ และปลูกฝังให้คนให้ความสำคัญ ร่วมเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีต่าง ๆ สืบไป เทคโนโลยีที่สามารถนำมาช่วยในด้านนี้ ได้แก่ การสร้างวัดให้น่าสนใจด้วยการใช้ แสง สี เสียง และเทคโนโลยีเสมือนจริง ช่วยให้ผู้อยู่ห่างไกลได้เสมือนหนึ่งว่าได้ร่วมงานประเพณี และใช้เทคโนโลยีด้านภาษาเพื่อเข้าถึงผู้ที่สนใจแต่ไม่เข้าใจภาษาไทยหรือภาษาท้องถิ่น

3. SMART ECOLOGY ประกอบด้วย ความสงบ ร่มรื่นจากธรรมชาติ สะอาด มีสุขอนามัยที่ดี โดยอาศัยหลัก 5 ส. เป็นแนวทาง มีอากาศไหวเวียนที่ดี มีภูมิทัศน์สวยงาม เป็นสถานที่พักพิง และสร้างความรู้ในวิธีสร้างความสุขจากธรรมชาติ มีอุปกรณ์ครบเท่าที่จำเป็น เหมาะแก่การจำวัด มีการจัดการเป็นสัดส่วน เป็นเขตพุทธาวาส เขตธรรมมาวาส และเขตสังฆาวาส ควรมีสถานที่เพียงพอต่อการประกอบศาสนกิจ เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมให้กับชุมชนได้ สถานที่ที่สะอาด เรียบร้อยย่อมสร้างความศรัทธาให้กับสถานที่ หากเป็นแหล่งท่องเที่ยวก็จะทำให้วัดมีรายได้ด้วย ทั้งนี้ยังขยายความรวมไปถึง ความโดดเด่นของสถานที่มีผลต่อการจูงใจให้คนเข้าวัด เช่นการที่มีวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเรียนรู้ เป็นพื้นที่ออกกำลังกาย การใช้สถานที่วัดเพื่อกิจการเฉพาะกิจได้อีกด้วย เทคโนโลยีสามารถช่วยให้วัดอยู่กับชุมชนได้อย่างกลมเกลียว การใช้เทคโนโลยีด้านวัสดุศาสตร์ เก็บเสียงและการใช้องค์ความรู้ด้านแหล่งกำเนิดเสียงจะช่วยลดเสียงของการทำกิจในวัดไม่กระทบกับชุมชนรอบข้าง การจัดการกับมลภาวะทางอากาศโดยใช้เทคโนโลยีกำจัดฝุ่นละอองขนาดเล็ก และการลดควันไฟจากการเผาเศษใบไม้ จะทำให้สภาพอากาศภายในและรอบวัดดีขึ้น ด้านความสะอาดยังมีเทคโนโลยีหุ่นยนต์ทำความสะอาดเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนแรงงานในการดูแลด้านนี้ ด้านความปลอดภัยใช้เทคโนโลยีการบันทึกภาพเคลื่อนไหวสมัยใหม่ เป็นการป้องปรามได้

4. SMART ECONOMY ประกอบด้วย สี่หลักใหญ่ๆ คือ 1) หลักความพอดี วัดควรหารายได้แต่พอดีไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป โครงการพัฒนาใด ๆ ต้องดูให้เหมาะสมกับฐานานุรูป ต้องมีการคำนวณค่าใช้จ่ายที่สำคัญ โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นต้นแบบ 2) หลักความคุ้มค่า การใช้จ่ายด้วยสติปัญญาพอเหมาะแก่เหตุผล ใช้ทรัพยากรวัดให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน 3) หลักการมีส่วนร่วม วัดควรเปิดโอกาสให้หลายฝ่ายมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทั้งการหารายได้และการเบิกจ่ายงบประมาณ เมื่อชาวบ้านได้รับรู้และเข้าใจ ชาวบ้านก็พร้อมจะร่วมกันสนับสนุนผลักดันให้การพัฒนานั้นสำเร็จลุล่วงต่อไป และ 4) หลักการตรวจสอบได้ ต้องมีการจัดทำบัญชี แยกประเภทบัญชีชัดเจน เข้าใจง่าย มีหลักการ มีผู้ตรวจสอบภายนอก มีธรรมภิบาล โปรงใส เปิดเผยต่อชุมชนได้ และสามารถตรวจสอบย้อนหลังได้ เทคโนโลยีสามารถช่วยด้าน Economy ในด้านหลักความพอดีด้าวยการใช้โปรแกรมวิเคราะห์จุดคุ้มทุน ด้านหลักความคุ้มค่า เทคโนโลยีสามารถวิเคราะห์ถึงค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น รวมถึงช่วยวิเคราะห์ว่าควรลดทอนสิ่งใดได้ หลักการตรวจสอบได้ เทคโนโลยีสามารถทำให้ผู้ตรวจสอบสามารถเข้าถึงบัญชีรับจ่ายได้โดยง่าย สามารถตรวจสอบย้อนกลับได้ ทั้งนี้เทคโนโลยีการส่งผ่านเงินแบบไร้เงินสดยังสามารถลดการทุจริตได้อีกด้วย

5. SMART TECHNOLOGY ประกอบด้วย การใช้เทคโนโลยีเพื่อะเผยแผ่ศาสนา การใช้ช่องทางสังคมออนไลน์ การเผยแผ่ภาพลักษณ์ที่ดีออกสู่สังคม การใช้เทคโนโลยีเพื่อแก้ปัญหาให้กับสังคม สร้างความปลอดภัยให้วัดและชุมชน เทคโนโลยีช่วยให้แสวงหาความรู้ได้ง่ายขึ้น และสามารถรวบรวมองค์ความรู้ได้อย่างเป็นระบบ การใช้เทคโนโลยีช่วยอำนวยความสะดวกแห่งกิจของสงฆ์และการดำเนินการทางจารีตปฏิบัติ อย่างไรก็ตามเทคโนโลยีมีทั้งคุณและโทษ หากใช้ในทางที่ผิดก็จะก่อโทษได้ วัดในสังคมชนบทยังมีผู้ใช้เทคโนโลยีน้อย ต้องมีที่ปรึกษาหรือการฝึกอบรมการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ต่อไป

สรุปแนวทางเชิงปฏิบัติ จะต้องเริ่มที่ผู้นำ หรือเจ้าอาวาสก่อน โดย เจ้าอาวาสหรือผู้นำต้องสร้างศรัทธาให้ชุมชนให้ได้ ต้องมีความรอบรู้ รอบครอบ รู้ธรรมวินัยและแนวคิดการพัฒนา ผู้นำต้องมีวิสัยทัศน์มองเห็นประโยชน์ที่จะเกิดกับวัดและชุมชน ต้องมีความอดทน มีใจที่จะพัฒนา มีความตั้งใจที่แท้จริง เรียนรู้และรับทราบปัญหาของชุมชน จากนั้นจึงวิเคราะห์สิ่งที่เป็นจุดเด่นของวัด สิ่งที่วัดมีอยู่และข้อบ่งพร่องของวัด ค้นหาจุดเด่น หรืออัตลักษณ์ของวัดให้ โดยร่วมมือกับผู้นำชุชนและประชาคม ตรวจสอบความต้องการของชุมชน และต้องให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดด้วย การพัฒนาจำเป็นต้องค่อย ๆ ทำไปทีละขั้น ทีละเล็กละน้อย หากจำเป็นต้องหาผู้เชี่ยวชาญมาเป็นที่ปรึกษา หรือศึกษาดูงานจากวัดที่ประสบความสำเร็จ และนำมาประยุกต์หรือเป็นแนวทางให้วัดตนเอง

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาเรื่องรูปแบบการพัฒนาวัดแบบ SMART TEMPLE แบ่งผลการวิจัยออกเป็น 3 ตอน คือ สภาพปัจจุบันที่เป็นอยู่ เพื่อให้เห็นภาพเปรียบเทียบก่อนและหลังการพัฒนา โดยสภาพปัจจุบันที่ศึกษานั้น มุ่งศึกษาในส่วนที่มีปัญหา จึงอาจพบว่าปัญหาในวัดมีค่อนข้างมาก ซึ่งจริงๆ แล้ววัดที่ไม่มีปัญหาหรืออยู่ในภาพที่ดีก็มีมาก ดังนั้นการค้นหาผลของรูปแบบปัจจุบันจึงมุ่งไปยังเฉพาะส่วนที่มีปัญหา ซึ่งพบว่าปัญหาด้านพระสงฆ์เองเป็นปัญหาลำดับแรก และปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาลำดับถัดมา ในแต่ละวัดมีปัญหาที่แตกต่างกันไป ทำให้มุมมองของแรงบันดาลใจในการพัฒนาแตกต่างกัน

เมื่อค้นหารูปบบของการพัฒนาแล้วพบว่าสอดคล้องกับสภาพปัจจุบันที่เน้นไปยังพระสงฆ์เป็นหลัก รูปแบบการพัฒนานั้นจึงเน้นไปยังการพัฒนาตัวบุคคล นั้นก็คือพระสงฆ์และสามเณร โดยมีสองมิติหลัก คือ มิติด้านความสามารถในการเผยแผ่ศาสนาซึ่งสะท้อนความรู้ความสามารถเฉพาะตัวของพระสงฆ์เอง และสองการแสดงออกทางกาย การมีจริยวัตรที่งดงาม น่าเชื่อถือ สร้างความศรัทธาให้กับผู้อื่น งานวิจัยนี้มิได้มีขอบเขตถึงหลักการและวิธีการพัฒนาพระสงฆ์ให้เป็นผู้นำ หากแต่วางหลักที่ควรจะเป็นไว้ แนวทางการปฏิบัตินั้นมีมากมายขึ้นอยู่กับปัจเจก สิ่งที่สำคัญคือ ต้องสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้และนำหลักธรรมที่ถูกต้องสู่ประชาชน และประชาชนต้องสามารถนำพระธรรมเป็นเป็นเครื่องจรรโลงจิตได้ ส่วนนี้จะทำให้ลดความขัดแย้ง

ของชุมชน ดังนั้น SMART PEOPLE หัวใจมิได้อยู่ที่ตัวพระสงฆ์เอง หากแต่อยู่ที่ผลที่พระสงฆ์นั้นได้กระทำต่อชุมชนเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น

ประเพณีวัฒนธรรมนี้ มีความหลากหลายมาก อย่างไรก็ตามหัวใจของการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมก็เพื่อเป็นเครื่องยึดโยงความคิดของชุมชน ให้ชุมชนมีกิจกรรมทำร่วมกัน ทำให้เกิดความสามัคคีขึ้น ต่างคนต่างร่วมแรงจัดประเพณี และวัฒนธรรมนั้นยังเป็นสื่อกลางในการส่งต่อศิลปะและประวัติศาสน์ของชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น และแฝงไปด้วยคติธรรมและคติธรรมชาติ

สิ่งแวดล้อมที่ดีนั้นย่อมทำให้จิตเบิกบาน สิ่งแวดล้อมที่ดี มีสองมุมคือ มุมที่ต้องใช้งบประมาณ เมื่อมีอาคารสิ่งปลูกสร้าง ไม่ว่าจะเป็นกุฏิ ศาลาเปรียญชำรุด ย่อมทำให้สิ่งแวดล้อมดูแย่ วัดดูเสื่อมโทรม ญาติโยมเสื่อมศรัทธา ตรงนี้ต้องใช้งบประมาณมาก ซึ่งก็จะเกี่ยวพันถึง เจ้าอาวาสที่ต้องมีวิสัยทัศน์ มีความเป็นผู้นำ และชักจูงชุมชนให้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนา ความยึดโยงที่สองคือ สิ่งแวดล้อมยึดโยงกับวัฒนธรรมประเพณีการที่มีกิจกรรมทางศาสนาในวัด ส่วนหนึ่งสามารถเป็นช่องทางการหารายได้เพื่อทำนุบำรุงวัด

ด้านการจัดการงบประมาณ วัดจะต้องส่งบัญชีค่าใช้จ่าย อย่างไรก็ดี บัญชีนี้ควรจะต้องเปิดเผยให้สังคมได้รับรู้ด้วย เพราะสังคมจะเป็นเครื่องตรวจสอบวัดที่ดี หากวัดมีการดำเนินการที่โปร่งใส ประชาชนมีส่วนร่วม ใช้ปัจจัยอย่างคุ้มค่า ย่อมจะทำให้ชุมชมชื่นชมวัดและต่อไปการจัดกิจกรรมหรือประเพณีใด ๆ วัดก็จะได้รับความร่วมมือกับชุมชน ดังนั้นการบริหารงบประมาณอย่างโปรงใส คุ้มค้า จึงเป็นปัจจัยผลักดันให้การหารายได้วัดในอนาคตง่ายขึ้น

ทั้งหลายทั้งมวลเทคโนโลยีสามารถอำนวยความสะดวกได้ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาตนเอง เช่นการเข้าถึงแหล่งข้อมูลที่ง่ายขึ้นย่อมจะทำให้ พระสงฆ์เข้าใจชุมชนได้มากขึ้นด้วย การใช้เทคโนโลยีช่วยเผยแผ่พระธรรมสามารถทำได้เร็วขึ้นและเป็นวงกว้างขึ้น เทคโนโลยีนี้ไม่จำกัดเพียงดิจิทัลเท่านั้น หากแต่องค์ความรู้ใหม่ระหว่างวัดกับชุมชนจัดเป็นเทคโนโลยีด้วย เช่น การพัฒนาการนวดแผนไทยในวัด การพัฒนารูปแบบหัตกรรมชุมชน เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าไม่ว่าวัดจะมีจุดเด่นด้านใดก็ตาม แต่ละด้านสามารถสอดประสานกันได้ โดยเริ่มจาก SMART PEOPLE เจ้าอาวาสเป็นผู้นำที่ดี ทำให้มวลชนสามัคคีด้วยการสืบสารประเพณีที่ดีงามของชุมชม เกิดเป็น SMART CULTURE เมื่อมีการจัดงานประเพณี วัดจะมีช่องทางการหารายได้เข้าวัด ใช้ปัจจัยอย่างคุ้มค่า ตรวจสอบได้ ประชาชนมีส่วนร่วม เกิดเป็น SMART ECONOMY เมื่อวัดมีทุนปัจจัยที่เพียงพอ ก็จะสามารถนำปัจจัยนั้นบูรณะซ่อมแซมสิ่งปลูกสร้างที่ชำรุดทรุดโทร หรือปรับสภาพภูมิทัศน์ของวัด ทำให้เกิดเป็น SMART ECOLOGY และทั้งหลายนั้นมี SMART TECHNOLOGY เป็นเครื่องมืออำนวยความสะดวกให้ประสบความสำเร็จได้เร็วขึ้นและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

การพัฒนาวัดให้เป็น SMART TEMPLE นั้นมีแนวทางที่มากมาย ขึ้นอยู่กับสิ่งเดิมที่วัดมีอยู่และทัศนะของเจ้าอาวาสเป็นสำคัญ โดยงานวิจัยนี้สามารถสรุปข้อเสนอแนะได้เป็นประเด็น ต่าง ๆ ดังนี้

1. เจ้าอาวาสหรือผู้นำต้องสร้างศรัทธาให้ชุมชนให้ได้ โดยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างให้กับชุมชน สามารถขับเคลื่อนพัฒนาทั้งวัดและชุมชนพร้อมๆ กันได้

2. เจ้าอาวาสต้องมีความรอบรู้ รอบครอบ รู้ธรรมวินัยและแนวคิดการพัฒนา เผื่อจะสามารถเผยแผ่พระธรรมได้อย่างถูกต้อง ไม่บิดเบี้ยว ให้สังคมมีธรรมมะนำทาง อันจะทำให้เกิดความสามัคคีในชุมชน ลดอาญชากรรม ทำให้สงคมเป็นสังคมแห่งปัญญา ชุมชนมีความสุข มีความสงบ

3. ผู้นำต้องมีวิสัยทัศน์ มองเห็นประโยชน์ที่จะเกิดกับวัดและชุมชนไปพร้อม ๆ กันได้ ต้องสามารถทำแผนการพัฒนาได้และต้องสื่อสารแผนการพัฒนา โน้มน้าวให้ชุมชนเข้าร่วมการพัฒนาได้

4. ผู้นำต้องมีความอดทน มีใจที่จะพัฒนา มีความตั้งใจที่แท้จริง หากละทิ้งกลางคัน จะทำให้สิ่งที่ตั้งใจจะทำไว้เสียเปล่า

5. ไม่ควรละทิ้งของเก่า แต่พัฒนากาของเก่าให้ดีขึ้น ของเก่าบางสิ่งมีคุณค่า ไม่ควรพัฒนาโดยละเลยของเก่าที่มีอยู่ หากแต่ควรพัฒนาสิ่งเดิมที่มีคุณค่าในตัวมันเองให้มีคุณค่ายิ่งๆ ขึ้นไป จนกว่าของเก่าที่มีนั้นไม่สามารถนำมาพัฒนาได้แล้ว จึงละทิ้งไป

6. ผู้นำจะต้องค้นหาจุดเด่น หรืออัตลักษณ์ของวัดให้เจอ เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นการการพัฒนาวัดต่อไป

7. ให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดด้วย การที่ชุมชนมีส่วนในการพัฒนาวัดนั้น ย่อมจะทำให้วัดและชุมชมสอดประสานกลมเกลียวกัน การจะพัฒนาการใดก็ย่อมง่าย การพัฒนานั้นไม่อาจจะทำได้โดยพระสงฆ์สามเณรเพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องได้รับความร่วมมือทั้งจากชุมชนและหน่วยงานราชการด้วย

8. การพัฒนาจำเป็นต้องค่อย ๆ ทำไปทีละขั้น ทีละเล็กละน้อย

9. หากจำเป็นต้องหาผู้เชี่ยวชาญมาเป็นที่ปรึกษาไม่ว่าวัดเล็กหรือใหญ่ ก็สามารถพัฒนาได้ทั้งสิ้น

10. ควรศึกษาดูงานจากวัดที่ประสบความสำเร็จ และนำมาประยุกต์หรือเป็นแนวทางให้วัดตนเอง และละวัดไม่เหมือนกันจะเลียนแบบทั้งหมดไม่ได้

11. จัดนำเสนอวัดพัฒนาตัวอย่างในทุกตำบล เพื่อเป็นแนวทางให้วัดอื่น ๆ วัดใหญ่ที่พัฒนาดีแล้วควรส่งเสริมให้วัดเล็กได้พัฒนาตาม

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องด้วยข้อจำกัดต่างๆ งานวิจัยนี้จึงเน้นไปที่จังหวัดเพชรบูรณ์ และได้ศึกษาวัดขนาดกลางถึงเล็กในเขตชทบท ทำให้พบสภาพและข้อจำกัดต่าง ๆ ในบริทของความเป็นชุมชนที่ห่างไกล ประชากรมีรายได้ต่อครัวเรือนต่ำ จึงมีภาระทางโลกมากและมีเวลาในการทำกิจกรรมอื่น ๆ ในชีวิตน้อย การทำวิจัยครั้งถัดไปอาจเก็บรวมรวมข้อมูลจากวัดในตัวเมืองใหญ่ หรือในภูมิภาคอื่น ๆ ซึ่งอาจจะทำให้ได้ข้อค้นพบที่แตกต่างจากงานวิจัยนี้

เอกสารอ้างอิง

พระราชวรมุนี. (2530). *บทบาทใหม่ของสถาบันสงฆ์.* กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง,

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สยามสมาคม. (2513). *บทบาทพระสงฆ์.* กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ,